

Motion till riksdagen

1987/88:U502

av Lars Werner m. fl. (vpk)

om förhållandena i Turkiet

Situationen vad gäller mänskliga fri- och rättigheter och ett demokratiskt system värt namnet är långtifrån tillfredsställande i Turkiet.

Det har inträffat en del positiva händelser under 1987 – folkomröstning och val till ett nytt parlament i första hand. Det är steg i rätt riktning, men det är viktigt att observera att det ledande partiet, ANAP, som är det som har militärernas öra, inför parlamentsvalet fastlade en vallag som redan från början garanterade dem en komfortabel seger. Och även om bannlysningen av vissa ledande politiker nu hävts och flera partier fått framträda, måste det klart framhållas att grundlagen i Turkiet fortfarande förbjuder varje parti med något slags socialism på programmet. Det klassas som statsfientligt och är det naturligtvis utifrån en konstitution, som ANAP inte har några som helst tankar på att förändra. Man är från det hållet alltid beredd att använda konstitutionen från militärjuntans tid vid makten, som ett instrument för att hindra all slags verklig demokrati. Och trots att samma lag gäller för teokratiska fascistiska partier har det inte hindrat sådana grupperingar att uppträda i valen.

Efter de påtryckningar som gjorts i Europarådet och andra sammanhang har Turkiet, som nämns i utrikesutskottets senaste redogörelse (UU 1987/88:17), beslutat medge individuell klagorätt till den europeiska kommissionen för mänskliga rättigheter. Nyligen har Turkiet också meddelat att de biträder konventionen om bekämpande av tortyr i det egna landet.

Men verkligheten i det turkiska samhället är en annan. Där finns ett mycket hårt förtryck och en sträng kontroll, riktad mot allt som anses hota statens säkerhet. Och detta drabbar inga högerorganisationer eller fascistiska grupper, utan enbart sådana som kräver respekt för mänskliga rättigheter, yttrandefrihet, rättighet att bilda fria fackföreningar och i övrigt verka för en demokratisering i Turkiet. Det gäller naturligtvis i första hand all slags vänsteropposition, men de som vill trösta sig med att det enbart är fråga om att bekämpa socialistiska tendenser eller en kamp mot kommunismen, vilket ju i högerkretsar ofta anses hedervärt, bör observera att förtrycket är mycket mera långtgående än så. Så sent som i somras censurerades t. ex. ledande dagstidningar, som långtifrån har någon vänsterprofil. När det gäller att upprätthålla vad regimen betecknar som lag och ordning är man beredd att gå mycket långt och också utsätta sig för internationell kritik, vilket fängslandet av de båda kommunistledarna Haydar Kutlu och Nihat Sargin i november i

fjöl visar. Denna händelse och dess internationella återverkningar i Europarådet, som också redovisas i det ovannämnda betänkandet från utrikesutskottet, är ett tydligt bevis för den bristande demokratin i Turkiet, men också för den kritik som regimen utsätts för. Sverige bör utnyttja denna ökande internationella kritik till att skärpa sin inställning och hållning till den odemokratiska regimen i Turkiet.

Men det viktigaste är inte att enbart observera och agera när enskilda politiker från skilda partier råkar ut för den turkiska regimen onåd. Det djupaste förtrycket, de största övergreppen och den värsta förföljelsen drabbar vanliga människor som inte skyddas av någon vare sig inhemsk eller internationell opinion. Godtyckliga arresteringar, systematisk misshandel upp till ren tortyr och ända till döds förekommer fortfarande. Detta har påpekats i Amnestys rapporter och från andra håll. Kommittén för mänskliga rättigheter i Turkiet, vars ordförande Nevzat Helvacı besökte Sverige i höstas, har en bred dokumentation av sådana övergrepp, som samlats in av deras lokalavdelningar över hela landet. Det finns således tillräckligt med bevis för att den turkiska regeringen inte skall kunna svära sig fri från dessa handlingar som utförs av deras egen polis och militär.

Kampen för att etablera en fri fackföreningsrörelse i Turkiet förtjänar att särskilt uppmärksammas. En av militärjuntans allra första åtgärder var att upplösa den fria och av regeringen obundna DISK. Det som sedan hänt är alltför välkänt för att behöva upprepas här. Anklagelserna mot DISK var och är absurda. Ingen av de anklagade har kunnat beläggas med något brott, men det beräknas att rättegångarna kommer att ta ytterligare fyra till fem år innan de kommer upp i högsta instans. De anklagade får inte ut sina pass annat än i undantagsfall. De får heller inga arbeten.

Detta är en klart olaglig bestraffning av den turkiska staten mot sina egna medborgare, som genomförs utan något domstolsutslag eller ens försök till juridiskt berättigande. Passindragningar och förlust av medborgerliga rättigheter har förutom mot DISK-ledningen använts i ett otal andra fall. Det drabbar både dem som finns inne i landet, men också dem som flytt utomlands. Enligt uppgift från turkiska författarförbundets ordförande, Aziz Nesin, som också besökt Sverige nyligen, kan det röra sig om omkring 350 000 personer som förlorat sitt medborgarskap och därigenom blivit mer eller mindre statslösa. De flesta av dem befinner sig i Västeuropa och många finns i Sverige. Det som här i korthet har refererats visar att ett mycket hårt förtryck och oacceptabla förhållanden fortfarande råder i Turkiet. Turkiet uppfyller långtifrån de fordringar som kan ställas på demokrati och mänskliga fri- och rättigheter, inte ens om dessa fordringar sätts mycket lågt.

Den största möjligheten för Sverige att agera är i Europarådet. Turkiet uppfyller inte kraven på medlemskap i denna församling och det ankommer på de svenska representanterna och på förnyade initiativ från regeringen i t. ex. ministerkommittén att sätta press på Turkiet så att en förbättring i landet kommer till stånd. Men även i övrigt bör den svenska regeringen använda alla möjligheter till kritik och påverkan. Den turkiska regeringen bör inte genom skenreformer och ett parlamentariskt utanverk få en status som demokratisk stat.

Hemställan

Mot. 1987/88

U502

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att brotten mot mänskliga fri- och rättigheter i Turkiet skall fördömas,

2. att riksdagen hos regeringen begär att svenska partirepresentanter i Europarådet rekommenderas att verka för en ökande opinion mot förtrycket i Turkiet,

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en anmälan av Turkiet inför Europakommissionen rörande det orättfärdiga i att frånta oppositionella deras medborgarskap,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till stöd och hjälp åt den fria fackföreningsrörelsen i Turkiet,

[att riksdagen hos regeringen begär åtgärder vid mottagandet av flyktingar från Turkiet, så att de bedömningar som görs inte grundas på uppgifter enbart från turkiska myndigheter under sken av att demokrati råder i landet.¹].

Stockholm i januari 1988

Lars Werner (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)

Jörn Svensson (vpk)

Oswald Söderqvist (vpk)

Nils Berndtson (vpk)

Inga Lantz (vpk)

Tommy Franzén (vpk)

¹ 1987/88:SF504